

БАЛАБАН ЫЙЫН 19 КҮНЭ—ХОТУ КӨҥӨРҮЛЛҮҮ КЫТТЫЫЛААХТАРЫН АХТАР-САНЫЫР КЭРИЭСТЭБИЛ КҮНЭ

Сыллата ытытыллар кэриэстэбил күнүгэр улууспут киинигэр Көһөрүллүү мемориалыгар элбэх киһи муһунна. Өйдөөн-санаан ааһар миитингэ нэһилиэктэртэн хоту көһөрүллүү кыттыылаахтара, улуус, нэһилиэк салаалтара, уопастыбаннас кэлбит.

Куолакап лынкынас тыаһынан аһыллыбыт миитингэ ол ыар сыллар сизртибаларын кэриэстээн, биир мүнүүтэ иһийэн турдулар. Хоту көһөрүллүү кыттыылааҕа Николай Дьяконов, улуус баһылыгын эбээһинэһин төлөрөөчү Алексей Ноговицын, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, Чурапчы

нэһилиэтин баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы Петр Гуляев, Чурапчыгаабы ыччат координационнай сэбиэтин чилиэнэ Сахая Лаврова пааматынньыкка сибээки дьөрбөтүн уурдулар.

Сэри, сут-кураан энчирэппит Чурапчы оройуонун 41 колхуонун дьоно 1942 сыллаахха аны хоту улуустарга күүс өттүнэн көһөрүллүбүттэрэ. Барыта 5318 киһи, 1837 дьиз кэргэн Кэбэйи, Эдьигээн, Булун оройуоннарыгар барбытыттан быстар анаардара эрэ дойдуларыгар эргиллибитэ. Бу алдьархай биһиги улууспут сайдыытын отучча сыл атахтаабыта, дьоммут-сэргэбит ахсаанын лаппа абыайаппыта.

Тыл эппит Алексей Ноговицын Чурапчы оройуонун дьонун хоту көһөрүү биһиги улууспут эрэ буолбакка, сахалар бүтүмүмүт иэдээнэ этэ дьин бэлиэтээтэ, бу ыар кэми эттэринэн-хааннарынан билбит аҕа көлүөнэни убаастыыр, кинилэргэ сүгүрүйэр хас биирдиибит ытык иһэ буоларын тоһоболоон бэлиэтээтэ. Афанасий Захаров Чурапчы дьон-сэргэтэ бу алдьархайы умнубатын, көлүөнэттэн көлүөнэҕэ кэриэстэбил күнэ ытытылла туруохтаабын, аны маньык иэдээн хатыламматын туһугар үлэ-хамнас барыахтаабын эттэ. Петр Гуляев ыччат уруккуну умнубакка, устуоруйабыт бу ыар содуллаах кэмин билиэһтээбин.

кырдыабаастары ытыктыыр, кинилэри харыстыыр тыынна иитиллэхтээбин бэлиэтээтэ. Көһөрүллүү кыттыылааҕа Николай Дьяконов көһөрүллүүгэ Сылан «Комбайн» колхуонуттан 13 саастааҕар дьонун кытары барсыбытын, улахан дьону кытары тэннэ үлэлэспитин, убайдары ачыктаан-хоргуйан өлбүттэрин хараастан туран абынна Сахая Лаврова эдэр ыччат аатыттан таһаарылаахтык үлэлииргэ, дьулуурдаахтык үөрэнэргэ эрэннэрдэ. Дьаһал кыттыылаахтара уопсай хаартыскаҕа түстүлэр.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Новости республики

В Якутии по нацпроекту «Здравоохранение» замене подлежат свыше ста ФАПов и врачебных амбулаторий

Власти Якутии ожидают положительного решения о замене более сотни аварийных фельдшерско-акушерских пунктов и врачебных амбулаторий по национальному проекту «Здравоохранение» до 2024 года.

«В сфере здравоохранения при оказании первичной медико-санитарной помощи у нас признано аварийными 111 зданий — 50 ФАПов и 61 врачебная амбулатория. При этом значительная часть из них находится в арктических районах, в отдаленных и труднодоступных населенных пунктах Якутии. Они все должны попасть в нацпроект «Здравоохранение» и быть реконструированы или построены заново. Мы должны обеспечить оптимальную доступность медицинских организаций для всех якутян», — сказал Владимир Солодов, добавив, что правительство Якутии ожидает положительного заключения федерального центра по данному вопросу.

Премьер-министр пояснил, что вопрос возник из-за того, что в свое время, в 2017 году, Якутия заявила об участии в федеральной программе лишь 14 подобных объектов.

Отметим, что по данным Минздрава России, федеральный проект «Развитие системы оказания первичной медико-санитарной помощи» нацпроекта «Здравоохранение» обеспечивает до 50% успеха реализации других семи федеральных проектов («Борьба с сердечно-сосудистыми заболеваниями», «Борьба с онкологическими заболеваниями», «Развитие детского здравоохранения», «Кадровое обеспечение», «Национальные медицинские исследовательские институты», «Цифровая медицина» и «Экспорт медицинских услуг»).

Кроме того, Владимир Солодов сообщил, что с 2020 года в федеральное финансирование по федеральному проекту «Борьба с онкологическими заболеваниями» нацпроекта «Здравоохранение» попадает строительство второй очереди I пускового комплекса Якутского республиканского онкологического диспансера с радиологическим отделением, поликлиникой и стационаром.

«Онкоцентр для нас является приоритетным из всех строящихся объектов. У нас уже есть

уверенность, что начиная со следующего года, его строительство будет идти за счет федеральных денег по нацпроекту. И в ближайшие годы объект будет завершен. До этого мы вели стройку из наших республиканских средств, в прошлом году завершили реконструкцию первой очереди — радиологического отделения на 30 коек», — сказал премьер-министр республики.

Также в рамках борьбы с онкологией в республике на базе девяти медицинских организаций открываются центры амбулаторной онкологической помощи — в поликлинике №1 города Якутска, ЯГБ №2, ЯГБ №3, Медцентре Якутска, Мегино-Кангаласской, Нерюнгринской, Мирнинской, Алданской и Нюрбинской центральных районных больниц.

По итогам 2017 года Якутия занимает предпоследнее место в стране по раннему выявлению рака, онкологические заболевания вышли на второе место среди причин смертности, сообщает пресс-служба главы и правительства РС(Я).

ЯСИА

БИЛИГИН ДА ХАРАБЫМ УУЛАНАР...

Сааһыран истэҕим аайы, оонньооботох оҕо саастаах көлүөнэни, эдьийдэрбин, убайдарбын, кинилэр уу-ньулдабай саастарыгар аччыктааһыны, өлүүнү-сүтүүнү билбэттэрин олус чугастык өйдүүр буолан иһэбин. Чугас дьоннорун сүтэрэн уйабас дууһаларыгар төһөлөөх улахан охсууну ылбыттар буолуой...

Тус Хоту көһөрүллүү тонуу-хатыы, аччыктааһын, тулаайах хаалыы, оҕо киһи дууһатыгар оспот баас буолан хааллабы.

Хоту көһөрүллүү кыттылааба, сэрйи, үлэ бэтэрээне Мария Ивановна

Слюгова төһө да аҕыс уонуттан кээрэттар, оҕо сааһын санаатабына, билигин даҕаны уйадылар, көмүскэтин уута издэһинэн субуруйар.

Чочууда сайылыгар үөлээннээхтэрин кытта сүүрү-көтө, эймэниэ сырыттабына, хоту... балык булдулар... көһүү... ыар сурах тарбаммыта, улахан дьон айманыыта, долгуйуута оҕотук дууһатын аймаабыта. "Ленин" колхуос оҕолуун, кырдыаҕастыын бука бары хоту Кэбээйигэ балык булдулар үлэли, аҕыйах хонук иһигэр хомунан айаннаабыттар. Аара тонох-хатан, аччыктаан, ийэтэ Өлөксөөс, аҕата Уйбаан, убайа Дьөгүөр буолан Мастаахха тийибиттэрэ. Кини дьонун интэринээт оҕосун мас мастаан отторго, оҕолору көрөргө дьаһайбыттар. "Аҕам сарсыарда харанаттан киһэ харанаҕа диэри туос аччык сылдьан үлэлиирэ. Биһир сарсыарда быыс иһиттэн ийэм саната аҕам саһаан тийэ сылдьан саатар биһир эмэ бөһи булан аҕалбатын, бурдуктук буоллабына оҕус муннун уутун курдук уу да хааһыга тийбэт хаалбытын эппитэ. Аҕам саната суох хаҕыр курдук ынах этэрбэһин, нэк бэргэһэтин, эргэ бараан сонун кэтэн, сүгэ тутуурдаах тахсан барбыта. Киһэ аччыктаан, сэннээтэ эстэн, бабыгыраччы

тонон нэһиилэ дьэстигэр кэлбитэ. Сыһыннахтанан оҕо таһыгар иттэ туран, өйүн сүтэрэн охтон түспүтэ. Ийэм убайынаан нэһиилэ ырычаахтаһан оронго сытыарбыттар.

1943 сыл сааһыгар этэ, күнүскү чэй иннинэ, дьэстэ миигиттэн ураты ким да суоҕар, аҕам тынынын былдьаһан иккитэ-үстэ куһаҕан бэҕайытык хардыгынаан баран, тыыммат буолан хаалбыта. Мин тугу да тынахпын булбаккабын, уна диэки оҕолор тапчаан оронноругар тахсан, икки тобулун куһан ытыы олордохпун, ийэм киһирэн кэлбитэ уонна саната суох быыс иһигэр ааспыта. Аҕам хаһыы үйэ тымныйбытын билээт, уйаара-кэйэрэ суох ытаан-сонгоон аймаллыгынан барбыта. Ол икки ардыгар убайым оҕуолаттан кэлбитэ. Көмөлөөн аҕабын сууйаннар, туох баарынан таһыннарбыттар. Аны көмөр кыһалба буолбутугар, аччыктаан избэһини сылдьар ийэлээх убайым тугу да тынар кыахтара суох буолан, колхуос салалтатыгар илдьит ыппыттар. Биэс көстөөх сиргэ хаһан, ким сатыы тийээн илдьити тиздирэр диэри хас да хонук ааспыта. Аҕабын танааска суулаан, хоруоба суох таһырдыа сытыарбыттар. Биһир күн олохтоох Сэбиэт суруксута кэлэн ийэбин үлтү ыкхайбыта. Кини

халлаан итийэн эрэрин, киһибит сытыар буолбутун, баччаанга диэри тобо көмөлөөк сытыарбытын ыйытан ыкхайара. Эмиэ ити күн аҕабын сэрйигэ ынырар бэҕизкэ кэлбит этэ. Сүөдэр Романов диэн киһини ыппыттар этэ. Кини убайынаан уонна атын кыра оҕолору көмөлөһүннэрэн, чынаас иини хаһан, аҕабын хоруоба суох көмүттэрэ. Баҕар, ол да иһин буолуо, мин 7 кылааһы бүтэрэн куоракка үөрэнэ кириэхпэр диэри, түүн аайы түһээн аҕабынаан силлестээх-мутуктаах, эрэйдээх баҕайы омон суолунан ырыган оҕус көлөлөөх сыарбанаан сыппыларан айанныыр буоларым. Күн сириң көрдөрбүт күндү аҕам саха сиринэн көмүс унуоҕа көтөҕүллүбэттэбин өйдөөн кэллэхпинэ, билигин даҕаны, хос эбэ буолан олорон, сүрдээбин хараастабын, харабым ууланар, сүрээм ытырбахтыыр, дууһам айманар..." — диэн Мария Ивановна куоһа титирэстэн харааста ахтар. Баттаҕа кырыктыыбыт кырдыаҕас харабын уутун көрөн, мин эмиэ долгуйдум. Үүнэр көлүөнэ бу олохтук чакчылаах түгэни тиздэр — биһиги ытык изэспит буоллабы.

Христина ФЕДУЛОВА

КӨҥӨРҮЛЛҮҮ СУОСТААХ СЫЛЛАРЫГАР

ҮҮЛЭЭТЭ УМУЛЛУБЫТЫН

Биһиги улууспут дьонно-сэргэтэ сэрйи ыар сылларыгар, оччотооҕу салалта сыһына дьаһалынан, фронту балыгынан хааччыйыыга Хоту улуустарга күөс өттүнэн көһөрүллүбүтэ. Онно тийээн тонууну-хатыыны, аччыктааһыны, өлүүнү-сүтүүнү көрсүбүттэрэ. Итинник ыар дьылбаламмыт улуус өрөспүүбүлүкэҕэ соботох. Быйыл Хоту көһөрүллүү 77 сыла туолар. Балаһан ыйын 19 күнэ — Чурапчы улууһугар Кутурбан күнэ.

Хоту дойдуга тийээн үгүс киһи сырдык тыһына быстыбыта. Онтон ордон, дойдуларыгар тыһыннаах эргиллэн кэлбит дьоммут барахсаттар олохторун ыар кэрчик кэмнэрин туһунан тус кэпсээннэриттэн, харах уулаах ахтыларыгар ааһан билэбит. Аҕа көлүөнэ олорон ааспыт олохун, сэрйи, көһөрүллүү ыар кэмнэрин устуоруйаҕа тилэн үйэтити — билинни көлүөнэ ытык киһэ.

Ол курдук, ааспыт үйэ 90-с сылларыттан саҕалаан Көһөрүллүүгэ сылдьыбыт дьоммут ахтыылара хомуллан, хаһыаттарга сурунаалларга бачааттэннилэр, үгүс ахсааннаах кинигэ бачааттанан табыста, нэһиликтэр ахсын, улуус киһигэр пааматынньыктар туруорулуннулар, сквердэр олоххо киридилэр. Көһөрүллүү кыттылаахтарыгар болломто ууруллан араас көрүн чөлчөттиилэр көрүлүлэр.

Хатыы нэһиликтэр 1992 сылтан Хоту көһөрүллүү мусуойа аһыллан үлэлиир. Бу мусуойу аан бастаан РСФСР үтүөлээх учуутала, Чурапчы улууһун, Хатыы нэһиликтин Бочуоттаах олохтооҕо Дмитрий Павлович Чечебутов тэрийбитэ. Сүүрбэттэн тахса сыл устата манна үгүс ахсааннаах матырыйал хомуллан, ааспыт кэм алдьархайын туһунан үүнэр көлүөнэҕэ тиздэ сырдата турар. Дмитрий Павлович, итини таһынан, Көһөрүллүү тизмэтигэр үгүс кинигэни бачааттэтэн таһаартарда. Олортон "Көһөрүллүү суостаах сылларыгар" диэн хоһооннор

хомуурунньуктарыттан эһиги болломтооҕутар таһаарабыт. Бу кинигэҕэ оччотооҕу кэм алдьархайын эттэринэн-хааннарынан билбит дьон хоһоонноро, поэмалара, ону таһынан Хатыы орто оҕуолатын үөрэнээччилэрэ Хоту көһөрүллүү туһунан хайдах ылынан өйдүүлэрин хоһоонунан хойуйуулар хомуллан кирибиттэр. Кинилэр айымньыларын билсизэҕин.

Люда ЗАХАРОВА.

АЙЫЛБА БАРАХСАН БИЛБИТЭ

Колхуоспут киһинэ — Толооммут
Киһитэ-сүөһүтэ элбэһизин,
Дьэһэлэрэ-уоттара үгүһүөн,
Үөрүүтэ-көтүүтэ дэлэйизин.

Күнүһүн оҕолор ыгырсан,
Сөтүөлүү элгээһингэ сырдаллар,
Алаһы толору чабааран,
Бар дьонун сүрээбин үөрдэллэр.

Киһээтин түптэбит буруота
Үрэххэ тийэрдии тунаарар,
Колхуоспут сүөһүтэ үөнүргээн,
Хотобос быатыны субуллар.

Эмискэ балыктыы диэн ааттаан,
Дьонноро көстүлэр тус хоту
Алаһым чункуйа хаалбыта
Сонурбут дьэһэлэрин кытары.

Хатыннаах чараным барахсан
Тииттэрин кытары холбоһон,
Нуобайбыт сэбирдэх лабаанан
Сайыһан далбаатыы хаалбыта.

Эмискэ күөстээх тыал түспүтэ
Тибиирдэ Ыһыырда. Хаһыырда.
Оҕолуу ытыырдыы улуйда,
Бу кэрэ алааспын аймаата.

Тыа баһа куугунуу турбута,
Тиит мастер уйбакка охтолор,
Хатыннаах чараным барахсан
Хаптаччы охсуллан сылпыта.

Айылба барахсан билбитэ
Бар дьонно өлөрүн-быстарын,
Уһун кэм сүтэрсин буоларын,
Толооммут колхуоһа эстэрин.

Айыына ДОРОГУНОВА

ООННУУРДАР, СЫАХАЙДАР

Көһөрүллүү, көһөрүү айдаана...
Ытаһы-сонһуу элбээтэ...
Түүннэри-күннэри тэринэн,
Айанна дьа, хоннор буоллулар...

Оонньуур ынахтар, сыахайдар
Чункуйбут балаһан иһигэр
Чабычак түгэсэр хаайтаран,
Ытаһар-сонһор курдуктар.

Мас ынахтар, оҕустар, субаннар,
Талахтан чочуллар ньирэйдэр
Харсыһар, мэниктиир кэмнэрин
Ахтаннар аймана хааллылар.

Киммит сууйуобай-сөтүобай?
Ким кэлэн оонньуобай?
Тус хоту балыктыы бардылар
Дьэ, хаһан эргийэн кэлэллэр?

Танастан күннэтэ тигиллэр
Кыргыттар, уолаттар, дьэ дьонно
Туос ыабас иһигэр ньиминэн,
Сайыһа хааллылар дьоннорун.

Хабылык, хаамыска барахсан
Чабычак эркини тамнааннар,
Эмэх мас буолартан куттанан,
Ытаһа-сонһо хааллылар.

Ньурбина ПОПОВА

ЧУРАПЧЫ КЭХТИИТЭ

Сэрйи кутаата силлиэрэр,
Саллаакка ас-танас кырымчык,
Фронга анааннар балыктыы,
Бардылар Чурапчы дьонноро

Иччилэрин сүтэрбит дьэһэлэрбит
Сонһа самнаһан тураллар,
Нэпэмэн алаастар, сыһылар
Чункуйа сайыһа хааллылар.

Оҕо чугдаарбат, ыт да үрбэт,
Ынах маһыраабат, сылгы кистээбэт.
Уу чуумпу курус көстүү
Таннары сатылаан түстээбэт.

Кэбээйинэн, Эдьигээнинэн хааланнар,
Булуну муннаһан булбуттар
Тонууну, хоргуйууну көрсөннөр,
Сорохтор тийбэккэ элбүттэр.

Силлиэҕэ-буурбаҕа тонолор,
Аччыктыыр эрэй-сор мунутуур.
Оҕолор кыаммакка охтолор,
Кырдыаҕас даҕаны тулуйбат.

Оо, сүрдээх да этэ, ол сыллар!
Үгүс да дьоннорбут өлөннөр,
Сүөһүбүт, сылгыбыт охтоннор,
Чурапчы кэхтиигэ барбыта...

ҮТҮӨ ААТЫН ҮРДҮКТҮК ТУТАН

Балажан ыйын 13 күнүгэр Маралаайы бөһүөлэгэр Российский Федерация уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ, Российский Федерация физическэй култуураба уонна успуорка туйгуна, Саха Өрөспүүбүлүкэтин физическэй култуураба уонна успуорка туйгуна, „Саха—Азия оболоро“ норуоттар икки ардыларынаабы фонда стипендиата, „Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр физическэй култуура уонна успуорт сайдыытыгар үтүөлэрин иһин“, „Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическэй сайдыытыгар үтүөлэрин иһин“, „Россия патриота“, „Ытыы успуордун норуоттар икки ардыларынаабы сойууһун бочуоттаах чилиэнэ“ бэлиэлэр хаһаайыннара, „Жуков 100 сыла“ үбүлүйдээх мэтээллээх Захаров Иван Степанович үйэтиитигэ аналлаах дьаһаллар ыытылыннылар.

Иван Степанович Захаров СГУ-ну бүтэрэн Мугудай орто оскуолатыгар үлэлээбитэ. Чуралчы оҕо-ыспартыыбынай оскуолатын Мугудайдаабы буулдьанан ытыы салаатыгар тириэньэрдээбитэ. „Орленок“ байыаннай-ыспартыыбынай куллубу салайбыта. Сайынын үлэ-сынньалан лаабырын салайан үлэлэтэрэ. Бинтиэккэнэн уонна бэлэстэринэн ытыыга дьарыктар сайыннары ыытылаллара. Оскуолаба ытыыга аналлаах тири туугарбыта Кини дьарыктыыр оҕолоро өрөспүүбүлүкэ сүүмүрдэммит хамаандатын сүрүн састаабыгар киирэллэр. Россия чөмпүйэнээттэригэр, араас таһымнаах турнирдарга, күрэхтэһиилэргэ ситиһилээхтик кыттан чөмпүйүөннэринэн уонна призердарынан буолаллара. Ол курдук, 2003 с. Россия чөмпүйэнээтигэр бастакы, 2004 с. Смоленский куоракка бастакы буолбуттара. Бүтүн Россиятаабы „Кыайы-60“ байыаннай-ыспартыыбынай оонньуулар кыайылаахтарынан буолбуттара. Саха Өрөспүүбүлүкэтин чөмпүйэнээттэригэр 2000, 2001, 2004 сылларга бастаабытара. Иван Степанович тириэньэрдир кэмгэр Россия, Сибиир уонна Улук Илин 8 чөмпүйүөнүн уонна призерун, Россия кубогун финалиһын, о. д. а. үрдүк ситиһиллэрдээх ыспарсымааннары итэн таһаарбыта. 1 успуорт маастара, 16 успуорт маастарыгар хандьыдаат, 43 бастакы разрядтаах ыспарсымааннар баар буолбуттара.

Күрэхтэһиини үөрүүлээх аһыыга Мугудай нэһилиэгин баһылыгын солбуйааччы Наталья Попова, нэһилиэк дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ, успуорт бэтэрээн Аркадий Пермяков, Чуралчы улуунун дьокутаата Максим Смирников, Ил Түмэн дьокутааттара Михаил Гуляев, Семен Никитин, улуустаабы успуорт управлениетын начаалынньыгын солбуйааччы Александр Неустроев, Чуралчытаабы успуорт уонна физическэй култуура үнүстүүтүн үлэһитэ Семен Колодезников, күрэхтэһии кылаабынай судьуйата Илья Толстоухов эбэрдэ тып эттилэр. Өрөспүүбүлүкэтээби күрэх бастакытын ыытылларын бэлиэтээтилэр, салгыы кытааччытын ахсаана элбииригэр,

таһыма үрдүүрүгэр эрэһэллэрин биллэрдилэр. Быйылгы күрэхтэһиигэ өрөспүүбүлүкэ хас да төгүллээх чөмпүйүөннэрэ, Россия, Улук Илин призердара, успуорт маастардара Валерий Яковлев, Василий Макаров, Уйусхан Захаров кытааччыны ыппалларын эттилэр.

Салгын саатынан сыалытыгыгар күрэхтэһии успуорт саалаба „Белка“, „Куропатка“ эрчиллүүлэргэ ыытылынна. Аһаас хамаанданан уонна бириддиһэн чөмпүйэнээт буоларынан, Дьокуюскайтан, өрөспүүбүлүкэ улуустарыттан кэлэн кытааччылар.

Ытыы 10 мистэрэттэн уолаттарга, кыргыттарга олорон, сытан уонна туран эрэ ытыыга буолла. Сыалга тиин, курупааскы ойуулаах мишеннэр туруорулуннулар. Олорон, сытан эрэ ытыыга иккилии мүнүүтэбэ, туран эрэ ытыыга икки ангаар мүнүүтэбэ 10-нуу ытыыны оноруохтааххын. Судьуйа „Старт“ дьон хамаанданы биэрдэбинэ, ыппытынан бараллар. Бириэмэ бүтэрэ 5 секундэ хааллабына биллэрэллэр, бүтүбүна тохтололор. Хас биридди ытааччыга туһунан мишень туруоруллар. Бизистии, алталыы киһи тэннэ ытар.

Хамаанданан түмүккэ Кытаанах бастакы, Чуралчы бастакы хамаандата иккис, Чуралчы иккис хамаандата үһүс буоллулар. Кыргыттарга Найна Тоскина 130 очукуону ылан бастаата, Альбина Павлова 104 очукуолаах иккис, Алина Варламова 93 очукуолаах үһүс буоллулар. Уолаттарга Валерий Яковлев 183 очукуону ылан бастаата, иккискэ Ян Толстоухов 168 очукуону ылан, үһүскэ 149 очукуолаах Михаил Аржаков табыстылар. Бастаабыкка кубок, анал мэтээл, бириистээх мистээлээхтэргэ анал мэтээллэр, дипломнар, сыаналаах бириистэр туттарылыннылар. Алта бастык көрдөрүүлээхтэр абсолютнай чөмпүйүн буолар иһин күрэхтэһиилэригэр Михаил Аржаков кыайылаабынан буолла.

Оскуола физкультуураба саалатыгар строевой бэлэм көрдөрүүгэ, автоматы өһүлүүгэ уонна хомуйууга курах „Обоо анаммыт сулустаах олох“ кинигэ сүрэхтэһиигэ буолла. Бу дьаһаллары арыыйы сизиргэр-туомугар Ил Түмэн дьокутааттара Михаил Гуляев, Семен Никитин, Мугудай нэһилиэгин баһылыгын солбуйааччы Наталья Попова, Дьокуюскайга олорор чуралчылар Ытык Субалэринчилиэнэ, РИХ солбуйар начаалынньыга Иннокентий Аммосов, Мугудай орто оскуолатын дириэктэрэ Иннокентий Юмшанов эбэрдэ тып эттилэр.

Строевой бэлэм көрдөрүүгэ, автоматы өһүлүүгэ уонна хомуйууга курабы Ил Түмэн дьокутаата Семен Никитин уонна улуустуугар өр хэмнэ военкомакка үлэлээбит, бойобуой дьайыылар бэтэрээннэрэ Иннокентий Варламов иилээн-саалаан ыытылар. Кинилэр маннь курабы ыытыыга мэлдьи тэрийээччилэринэн, үөрэнээччилэри эт-хаан өттүнэн сайыннарыыга байыаннай дьыаланы киллэрии энтузиастарынан буолаллар.

Көрүүгэ кытааччылар анал формалаахтар. Стройуан хаамыыга, анал эргийиһиллэри онорууга, байыаннай ырыаба дьобурдарын көрдөрдүлэр. Отделениенан стройуан хааман кэлэн, салпаас халытаана Семен Никитингэ хамандыырдара көрүүгэ бэлэмнэрин туһунан арааһардаата. Салгыы кини хамаандатын чогу, дыпп-дыап толорон истилэр. Сорох кыра итабастэри аахсыбатааха, быйылгы бэлэм уруккулдардаабаар ордуга бэлиэтэннэ. Түмүккэ бастакы мистэни И. М. Павлов аатынан Чуралчы 2 №-дээх орто оскуолатын „Память“ байыаннай-патриотической куллуба (хамандыыр Александр Сергеев, салайааччы Игорь Васильев) ыллылар. Иккискэ С. А. Новгородов

аатынан Чуралчы орто оскуолатын „Беркут“ байыаннай-патриотической куллуба (хамандыыр Иван Захаров, салайааччы Дмитрий Соловьев), уолу Мугудай орто оскуолатын „Орленок“ байыаннай-патриотической куллуба (хамандыыр Эльдар Иванов, салайааччы Ян Толстоухов) ыллылар. Автоматы өһүлүүгэ уонна хомуйууга Одылуун орто оскуолатын „Альфа“ байыаннай-патриотической куллубун чилиэнэ Алика Попова 19 сек, 38 дьэ, көрдөрүүлээх бастакы мистэни ылла. Иккиһи С. А. Новгородов аатынан Чуралчы орто оскуолатын „Беркут“ байыаннай-патриотической куллубун чилиэнэ Вова Дьячковскай 20 сек. көрдөрүүлээх ылла.

„Обоо анаммыт сулустаах олох“ кинигэ сүрэхтэһиигэр хайдах суруллубута, тутула

сигилии кэпсэнэ. Эбэрдэ тылы, ахтыыны. Үөрэх управлениетын начаалынньыга Юрий Посальский, үөрэх управлениетын идэлээх сойуустарын кэмистиитин салайааччыта Е. И. Давыдов, Иван Степанович Захаров кэргэнэ Татьяна Захарова, Чуралчы улуунун дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, Мугудай орто оскуолатын дириэктэрэ Иннокентий Юмшанов, учуутала кылааһын салайааччыта Любовь Барашкова, биригэ үөрэммит табаарыстара, о. д. а. эттилэр. Кинилэр Иван Степановичы киһи, үлэһит, тириэньэр быһыытынан үрдүктүк сыаналаатылар.

Алексей СЛЕПЦОВ

Маарыкчаан ыччаттара

Ыччакка аналлаах сыһыары

дьону кытта тапсыан, кэлэктиипкэ киирэн наада.

2016 сыл балаган ыйыттан «Айылгы» культуура уонна духобунай сайдыы киинигэр муниципальнай сакаастары кытары үлэлэһэр исписалииһынан (специалист по муниципальным заказам) үлэһэ киирбитим. Манна үлэли сылдьан, элбэх киһини кытары билсибитим. Онон культуура зыгэтигэр үлэлээбиппинэн, олус үөрэн туран, түгэниһэн туһанан, махтанабын. Биир сыл тогору үлэлээн баран, дьиз кэргэним балаһыанньатынан Аммаба төттөрү тэннүбүтүм. Онтон төттөрү кэлэн, үлэ булан, үлэли-хамсыы сылдьабын. Чурапчыга, уопсайынан, хайдах эрэ дууһам тардыһан туран кэлэбин.

Чурапчы улууһугар ытыллар тэрээһиннэргэ, дьаһалларга ыллыыргын дуоһууа истээччибит, көрөөччүбүт...

«Айылгыга» үлэлиэхпиттэн

ыллыыр түөрт ааптарыскай ырыалаахпын.

Бу ырыаларбын мизэхэ анаан, Саха сиригэр биллэр-көстөр ырыаһыт Милена Борисова суруйбута уонна бэлэх кэриэтэ биэрбитэ Маны тэнэ биир ырыаһын Сатабай нэһилиэгин олохтооһо, СӨ баянистарын түмсүүтүн чилиэнэ Сидор Варфоломеев суруйбута. Кини бастаан ыллыырбар куус-хөмө буолбут салайааччымын буолар. Мин тогоруубар ырыаларым араадыһаа иһиллээччилэр. Итини таһынан икки сана ырыам тахсаары турар. Тогору бэлэмнэммитин, чочуллубутун кэнниттэн

Варя ОРЛОВА: «Санаабыт, дууһабыт сытар дьарыгынан дьарыктанын»

Бүгүҥҥү «Маарыкчаан ыччаттара» сыһыарыыга Чурапчытаабы колледж эдэр үлэһитэ, Чурапчы биир бастыҥ ырыаһыта, «S.A.A.S» нэһилиэк ыччаттарын түмсүүтүн көхтөөх чилиэнэ, «Чолбон» ыччаттар ансамбылларын үнүүһүтэ, «Автоледи» түмсүү чилиэнэ уонна элбэх оҕолоох эдэр ийэ Варвара Орлова ыалдьыттылар. Кини айар үлэтин туһунан абааччылар бытыгар билиһиннэрэбит.

Дорообо, Варвара, кэлэстиибитин бэйэбин билиһиннэриһтэн сабалыахха.

Дорообо, мин Амма улууһун Сатабай нэһилиэгэр Варвара Гаврильевна уонна Георгий Иванович Орловтар дьиз кэргэттэригэр үлүс оҕонор төрөөбүтүм. Бииргэ төрөөбүт — төрдүүбүт. Икки эдьийдээхпин, уонна бырааттаахпын. Төрөппүтүм дойдуларыгар Сатабайга үлэлииллэр. Ийэм бэтэринээр быраас, оттон аҕам өр сылларга нэһилиэк баһылыгын солбуйааччытынан үлэлээбитэ, билигин усулорт саала дириэктэриһэн үлэли сылдьар.

Мин 2016 сылтан Чурапчы улууһугар кэлэн үлэли-хамсыы сылдьабын. Аан бастаан, Чурапчытаабы техническэй колледжка педагог-организаторынан үлэлээбитим. Манна үөрэнэн, 2018 сыллаахха буһааптыр идэтин баһылаабытым. Билигин Дьоккуускайдаагы судаарыстыбаннай таа хаһаайыстыбатын академиятыгар катэктэн үөрэнэ сылдьабын. Маны тэнэ быйыл, Чурапчытаабы физкультурта уонна усулорт үнүстүүтүгэр педагогика салаатыгар үөрэнэ киирбитим.

Тобо Чурапчы улууһугар көһөргө санаммыккыны?

Бииргэ төрөөбүт эдьийим Чурапчыга көһөн кэлбитэ номнуо 11 сыл буолла. Кинини батыһан, көһөн кэлбитим. Чурапчыны сөбүлүүбүн, дойдубар кэлбит курдук санаабын. Тобо дьизэххэ, ийэбинэн эбэм Елена Гаврильевна Никитина — Чакыртан гөрүттэх. Ол иһин Чакыр, Хайахсыт, Хадаар нэһилиэктэригэр аймахтарым элбэхтэр. Чурапчы дьонун-сэргэтин сөбүлээтим. Хас биридди киһи улууска, нэһилиэккэ көстөбүнэ, ханна да бардагына, дьону кытары тапсара байыттыттан тутулуктаах. Ол курдук,

араас тэрээһиннэргэ ыллыыр этим. Ол кэмтэн ыла сабаламмыта. Онон «Айылгы» кэлэктиипигэр өссө төгүл махтанабын.

«Айыллаан» культуура киинин уусуран салайааччытын Ольга Ноеваны кытары ыкса үлэлэһэбит. Иллэн кэммэр араас тэрээһиннэргэ ыгырдагына, кэлэн ыллааччыбын. Ол да иннинэ тылланан туран барар этим.

Ырыа зыгэтигэр аан бастаан хаһан үктэммикини?

Кыра оҕо эрдэхпиттэн, дьыссаакка сылдьыахпыттан ыллыбын. Ол эрэри оҕуолаба үөрэнэ сылдьан улаханник умсугуйбатабым. «Хотугу Сулус» күрэххэ кытта барар буоллахпытына, биридэ бэлэмнээр этибит. Ол да буоллар, онно ситиһилээхтик кыттар этим. Оҕуолабы бүтэрэр сылбар, 2011 сыллаахха, Светлана Егор Неустроевтар устуудьуаларыгар анаан-минээн дьарыктанаары, лаабырга сылдьыбытым. Ырыа зыгэтигэр кирии бастагы хардыылара онтон сабаламмытара дьизин сөп. Кинилэр устуудьуаларыгар дьарыктанан, кыыстарыгар таайыллан, кинилэр ыппыт куонкурустарыгар Лауреат урдук аатын ылан турабын. Онтон ыал буолан, оҕо төрөтөн дьизэ олорбутум. Бизс сыл устата оҕолорбун көрөн олорон баран, Чурапчыга кэлэн, араас тэрээһиннэргэ көхтөөхтүк кыттан, ыллаан барбытым.

Билигин ханнык эмэ дьарыкка сылдьабын дуо? Хас ырыалааххыны?

Устуудьуаба сылдьан баран, ол кэнниттэн олох дьарыктамматабым дьизэх сөп. Айылба бизэбинтэн ыллыы сылдьабын. Олус сөбүлээн

араадыһаа ытыахтаахпын. Ырыаларым аранжировкатын Люба Лабанина, Зыкова бэлэмниир. Уопсайа бэйэбэр 5 ырыалаахпын. Сөбүлээн Далаана, Анна Барашкова, Милена Борисова ырыаларын толоробун. Сахапы ырыалары ыллыырбын ордоробун. Нуучалы ырыалары боруобалаан көрүөхпүн баҕарабын.

Баһаалыста, ситиһиһ туһунан сырдатат түс эрэ.

Араас таһымнаах куонкурустарга кыттарбын сөбүлүүбүн. 2017 сыллаахха Хайахсыт нэһилиэгэр өрөспүүбүлүкэтээги Илларионов аабылара буолбута. Онно эмиз сахапы уусуран ырыаны Варя Аманатова «Амма Кыһыа» репертуарыттан толорон, улахан санаазиини ылбытым. Кыайылаах аатын ылан убаһанан наһараадаламмытым. Оттон Алабар нэһилиэгэр ыгырыллан, Анастасия Лыткина кэриэһигэр анаммыт «Алаас күөрэгэй» күрэххэ кыттыбытым. Онно кылаан бириис кыайылаабынан ааттанан, иистэнэр массыынанан наһараадаламмытым. Дьон үксүн сахалыы ырыабын санээрэллэр. Дьүүлүүр сүбэһэ Саарын, Варя Аманатова бааллара. Ырыабын уонна тогоруубун олус санээрбиттэр этэ. Маны таһынан Чурапчы улууһугар Анна Барашкова кэриэһигэр анаммыт куонкуруска «Кэскиллээх ырыаһыт» анал бириис хаһаайкатынан буолбутум. Амма улууһугар Гаврил Александров сырдык кэриэһигэр анаммыт куонкуруска «Кэскиллээх ырыаһыт» ааты иһэрбиттэрэ.

Инникитин өссө да үрдүк таһымнаах куонкурустарга кыттыахпын баҕарабын. Ол эбэтэр өрөспүүбүлүкэ

эдэр тогоруооччуларын куонкуруһугар кыттан, бэйэбин холонон көрүөхпүн баҕарабын.

Инникитин өссө туох былааннардааххыны?

Быйыл биир эмэ устуудьуаба вокалга дьарыктаныахпын баҕарабын. Үөрэнэн баран, өрөспүүбүлүкэ эдэр тогоруооччуларын куонкуруһугар кыттар былааннаахпын. Быйыл табыллыбатагына, өйбүн-санаабын ууран, эһиһил хайаан даҕаны кыттыам.

Иллэн кэмгэр ырыаттан ураты өссө туһунан эмэ дьарыктанабын дуо?

Билигин дьиз кэргэн усулорду өрө тутабыт. Саамай сөбүлүүр дьарыгым — волейбол. Төрөөбүт дэриэбинэбэр волейболга сүүмэрдэммит хамаанда хамандыыра этим. Чурапчыга волейболлуу иликпин. Быйыл күһүмүттэн ити көрүнүкүн дьарыктаным этэ. Маны таһынан остуол тенниһин сөбүлүүбүн. Ылырыын колледжка үлэли киирэн баран, орто анал үөрэх кыһаларын икки ардыларыгар ытыллар ыспартакыйаадага теннис көрүнэр бастабылпыт. Онно кыттарбытыгар Василий Шадрин уонна Иннокентий Яковлев буолан хамаанда туруорбулут. Итинник састааптаах хамаанданан сүүмэрдэһин бөсөгүн аһан, өрөспүүбүлүкэтээги ыспартакыйаадага колледжпыт чизгин көмүскээбиппит. Бастагы миэстэһэ тиксэн, кубок, мэтээл тутуурдаах кэбиппит. Колледжпыт өссө да ситиһиллэнэ турдун дьиз баҕарабын.

Ааһааччыларга баҕа санаан?

Оҕолоругуттар мэлдьи бастыҥ холобур буолун. Мин — түөрт оҕолоох эдэр ийэбин. Оҕолорум киһи быһыытынан үтүө дьон буола улааталларын туһугар кыһаллабын. Кинилэргэ тус ситиһиһинэн, олоххо тардыһыһынан холобур буоларга дууһабын, үтүөнү-мөкүнү араарарга, кэрэни кэрэхсиргэ уһууабын. Маны таһынан хаһан баҕарар санаабыт, дууһабыт сытар баҕатын олоххо киллэрэн, сыалгытын ситиһин. Дьиз кэргэнит куруу түмсүүлээх, биир сыаллаах-соруктаах, интэриэстээх буоларыгар баҕарабын.

Варвара, интервьюң иһин махтал! Эиһэх үрдүктэн үрдүк ситиһиһлэри, былааннаабыт сырдык баҕа санаан барыта туоллун, олоххо киирэн истин!

Онмон эн, аныгы ыччат, туюх дии саныыгын?

Кэм кәрдии ааһан истэбин аайы, олохтут тутула, ону тэнэ сизер-майгы, ой-санаа эмиз уларыян иһэр. Урукку кэмгэ оркуолаба Кыыс Куо, Үрүн Уолан диин предметтэр үөрэттиллэ сылдыбыттара. Манна кыргыттары уонна уолаттары тус-тусла арааран, олоххо бэлэмнээх буолан тахсарга, кыыһы уонна уолу аналларынан көрөн ииттэллэр - үөрэттэллэр этэ. Ол гынан баран, билигин бу предметтэр оркуола бырагырааматыттан тахсан тураллар. Дьинэр ылан көрдөххө, киһи олоһор саамай наадалаах уонна туһалаах предметтэр буолалларын олох хаамыыта көрдөрөр.

Социальной ситим инстаграм нөкүө ыччаттарга "Эһиги санаабыгыгар, оркуолаба урукку курдук Кыыс Куо уонна Үрүн Уолан предметтэри үөрэтэр: киллэрэр наада дуо?" диин олорс ытытылына. Барыта 52 киһи кытынна: олортон "наада" дииччи 49 киһи - 94%, "наадата суох" дииччи 3 киһи - 6%. Кыттааччылартан санааларын илтиэххэ манньк:

Туйаара Дьячковская, 26 саастаах. Дьокуускай куорат страховоной медицинскэй хампаанньатын үлэһитэ. Биллэн турар наада! Аныгы оҕолор кыыстар-уоллара биллибэт. Кыргыттар бойсбуй бадайытк тутта-халта, саһара - ингэрэ сылдыаллар, уолаттарбыт кыыс курдук буолан иһэллэр.

суолталаабаттар.

Анатолий Филиппов, 38 саастаах. Хайахсыт оркуолатын учуутала. Биһиги оннук предметкэ үөрэммитим. Билинни кэмгэ ити саамай наадалаах предмет дии саныыбын, сүрүннээн кыргыттарга. Кыргыттарбыт бэрээдэктэрэ мөлтөх, сизер-майгы тэпселиннэ. Бэйэ бодотун тардынан, кыыс оҕо сэмэйдик тутта-халта сылдыахтаах. Уолаттартан кыргыттар бухатын ураты буолуохтаахтар. Билигин уолаттар кыыс курдук буолан иһэллэр.

баара наһаа үчүгэй этэ. Того билигин суоҕа буолла? Урукку дьинэр ылан кэбистэхтэрэ буолуо. Онно уолаттары тыада айылҕада сылдыарга, булт-алт көрүнэр үөрэттэллэр этэ. Саха итэҕэһигэр сыһыарыллан, саха уола омок быһыытынан иитиллэн тахсарыгар туһалаах предмет буолуо этэ дии саныыбын.

Виталий Сивцев, 34 саастаах. Дьокуускай куорат архитектора. Мин итинник предметкэ үөрэммитим. Олох туһалаах предмет буолар, онон хайаан да наада. Уолаттар армия олоһор бэлэмнээх буолалларыгар улахан көмөлөөх.

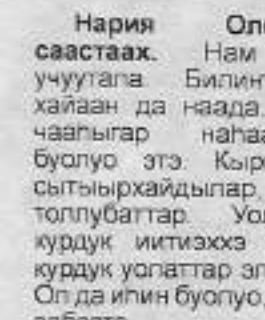

Билинни үйбэ интэринист ситимэ оҕо араастык дьайар, өйүн-санаатын булкуйар. Баҕар, ол да иһин буолуо, билинни оҕолорбут майгылар-сигилилэрэ сатабай, олоһу көрүүлэрэ ыһыллаас. Үүнэр көлүнэбит инники кээхилин санаан, олоххо бэлэмнээх дьону иити сүрүн соруктут буолар.

Түмүктээн эттэххэ олорска кыттыбыт дьон, үгүс бырыһыана, Үрүн Уолан уонна Кыыс Куо предметтэр оҕо сизер-майгы өтүнэн таба иитиллэн тахсытыгар туһалыылларын, билинни үйбэ олус наадалаахтарын бигэргэттилэр.

Онтон эн, күндү аабааччы, туюх дии саныыгын?

Лилия Егоровна ПОПОВА, С.А.Новгородов аатынан оркуола саха тылын уонна литэрэтиирэтин учуутала.

Нария Олесова, 27 саастаах. Нам оркуолатын учуутала. Билинни оҕолорго хайаан да наада. Иити үөрэх чааһыгар наһаа көмөлөөх буолуо этэ. Кыргыттар наһаа сытырхайдылар, уолаттартан толлубаттар. Уолаттары уол курдук иитиэххэ наада. Кыыс курдук уолаттар элбээн эрэллэр. Ол да иһин буолуо, анаардас ийэ элбээтэ.

Туйаара Софронова, 27 саастаах. Атыыһыт, Чурапчы. Аныгы оҕо олох атыннык барытын ылынар. Ол предмет киридэһинэ даһаны, эн үөрэт да үөрөтүм, улахан уларыыһы тахсыа суоҕа. Дьон хайдахтарый да, син биер ону көрөн улааталлар. Төрөппүттэн барыта тутулуктаах. Бырагыраама кириэр да буоллабына, аныгылыы собуу, интэрэһинэй уруок буолуон наада.

Саргы Максимова, 29 саастаах. Дьокуускай куорат иитэччигэ. Наада дии саныыбын. Кыыһы кыыс, уолу уол курдук иитиэххэ наада. Холубура, улаатан эрэр кыыс оҕо ыал буоларга, ийэ буоларга.

Виталий Иванов, 35 саастаах. Полиция бэтэрээнэ, Чурапчы. Мин ити предметкэ бэйэм үөрэммитим. Баара ордук бөҕө буоллабы дии. Өбүгэ үгэстэригэр, өбүгэ оонньууларыгар үөрэнэр, эр хорсун санаалаах, хаһаайын буола улаатар. Эт-хаан өттүнэн уол оҕо сайдар, чөл куттаах, итэҕэллээх улаатар.

Алгыс Оконешников, 32 саастаах. Машинист-погрузчик, Чурапчы. Үрүн Уолан предмет диин.

УЛУУС БҮГҮННҮ ЫЧЧАТА

Премьер-министирэ Синдзо Абэ өйбүлүлэринэн ытыллар Дзигоро Кано аатынан дзодоба норуоттар икки ардыларынааһы турнир ытытылынылар. Маны талынан Индия, Монголия, Кытай, Согуруу Корея, Хотугу Корея, Вьетнам ону тэнэ. Малайзия дойдуларын салайааччылары уонна Араассыйа министирдэрэ. Уһук Илин губернатордара кыттылаах улахан тэрээһиннэргэ үлэпэтитим. Итини тэнэ «Восток – дело доброе» диин хайысха «Уһук Илин олохтоохтор хайдах уларыталларый?» сизэһийбэ үлэпэтитим. Манна социальной уонна экономической хабааннаах үтө санаа дьыалаларын туһунан элбэх сананы биллим-көрдүм» – диин санаатын үлэһинэ.

Россия Канадага эргизбэрэстэбиитэлэ Валерий Максимов уонна Саха бырабытальскабытын бэрэсэздэтилин бастагы солбуйааччы Алексей Спирков.

Россия устуордун министирэ Павел Анатольевич Колобков

ХИФУ бэрэсидьыэнэ Е.И. Михайлова уонна ректор А.Н. Николаев.

Сыһыарыыны бэлэмнээтэ Марфа ПЕТРОВА

ВОСТОЧНЫЙ
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
ФОРУМ

ВЛАДИВОСТОК
4–6 СЕНТЯБРЯ
2019

РОСКОНГРЕСС

Балабан ыйын 4-6 күннэригэр Владивосток куоракка V-с үбүлүүдээх Илинни экономической форум буолан ааспыта. Манна улуустаабы ыччат координационнай сэбиэтин бэрэсэздээтэлэ, Чурапчытаабы устуорт үнүстүүтүн исписэһинэ Айтал Керемясов Росконгресс пуонда тэрийбит ыспартыыбынай дириэксийэтигэр ситиһиилээхтик үлэлээн, Приморскэй кыраай губернатора Олег Кожемяко уонна Росконгресс пуонда генеральной дириэктэрэ Александр Стуглев махтал суруктарынан наһараадаламмыт.

Туюх сананы билбитин-көрбүтүн туһунан кылгастык Айтал Дмитриевич манньк сырдатар. "Үлэһиэр кэммэр смешаннай пээралар икки ардыларыгар керлинна (керлинг) аан дойдутаабы тур түһүмэҕэ, хоккейга гала-матч, Уһук Илин сэдэх кыылларын өйөөн түһүмэл сырсыы, Дойду бэлэһилинэ Владимир Путин уонна Япония

Дамуурууа чамалыа

ПРОФЕССОР Г. П. БАШАРИН „САХА ҮС РЕАЛИСТ СЫРДАТААЧЧЫТА“ ДИЭН КИНИГЭТЭ ТАХСЫБЫТА 75 СЫЛА

Бүгүнтү аабааччы билиэхтээх кырдыга

Саха литературатын историктыгар геройдуу холобуру көрдөрбүт кырдыгас историк-литературовед, чинчийээччи Георгий Прокопьевич сыыстарбатаа Валдим Дементьев кыттыгастаах „Художественная литература“ диэн Москва саамай улахан издательствотыгар А.Е. Кулаковский-Өксөкүлээх Өлөксөй поэмаларын, ырыаларын-тойуктарын кинигэтин таһаартарбытара Ити кинигэтин Валдим Валерьевич Дементьев учуонай диэн саха билиини литературатын чулуу суруйааччыларын айартутар үлэрин эрийдистээн, анаалыстаан бэртээхэй кинигэни таһаартарда. Онон кини Георгий Прокопьевич Башарин кэриэтин толордо, бу дыһуннаах үлэтинэн Валдим Валерьевич Дементьев А.Е. Кулаковский аатынан Саха Өрөспүүбүтүкэтин Судаарыстыбаннай бириэмийэ лауреата буолбута Саха сиригэр хаста да кэлэ сыгдыбыта, саха литературатын көмүскэлгэр туһайан кэккэ ыстатыйалары суруйгалаабыта, суруйааччылар сийиэстэригэр, пленумкарга өйдөбүллээх тылы үгүстүк эппит. Биһиги литературабыт доторунан Валдим Дементьев буолар. Кини бэйэтин ыстатыйаларыгар Георгий Прокопьевич Башарины үтүө тылынан үгүстүк ахтыбыта.

Бу этэр кинигэбитигэр өссө биһир дыһуннаах кини кыттыыны кыбыта, ол — Аба дойдуга Улуу сэриитин ахтыбына кыттыылааба сэрпиттэн атабар баалыран баттыктаах кэлбитэ. „Көрсүһүү“ диэн ырыанын чурапчылар ыллаан көрсүбүт кинилэрэ Гаврил Дмитриевич Ефимов, кини дойдутугар Аратаа диэн аатынан биллэр Гаврил Дмитриевич Ефимов—Аратаа (сорох дьон Алаас уола Аратаа диэн ааттыылара) „Өлбөт үйэлээх“ диэн ыстатыйатынан кыттыбыт.

Г.Д. Ефимов бу ыстатыйата, дыһинэн эттэххэ, Георгий Прокопьевич Башарин көмүлларигэр эппит этиитэ, тыла буолар диэн туран, Гаврил Дмитриевич чолчу туох санаалары дьонно-сэргэбэ тиздэбит эбитий ити кутурбанчаах түгүнэ... Г.П. Башарин бастагы, улахан суолталаах үс реалист сырдатааччылыгын туһунан кинигэтин үйэ анаара буолбутун кинигэтин иккиттэн кун сиринэ көрдөрбүт, бэчээттиргэ кыһаммыт, кини өлбүт дьонно барыгытыгар биһиги, Георгий Прокопьевич биһир дойдутаахтара улаханбыт үөрэн туран махтанабыт” — диэбит.

Итини талынан Г.Д. Ефимов биһир суол кини болломтотун тардар, Г.П. Башарины аккритици төрдө туох болпуруска сытарын бар дьон киһигэр ити кутурбаннаах куннэ ырылыччы аһан бһар буола сылдьыбыт кырдыгы баарынан мөлтөхчү эппитэ. „Тоталитарнай режим эпохатыгар „олосурбуу“ хабыр политиканы туһанан, партия Саха сиринээги обкомун сэкиретээр С.З. Борисов наһаа гүһэн актыыбынайдаабыта, сирэ көрүмсэбин уонна дуһунаска үлүмэнээрин көрдөрбүтэ Москвага ССКП КХ үрдүкү оскуолатыгар үөдэнэ сылдьар обком урукку „кы сэкиретээрэ И.Е. Винокуров, кэлэн дуһунасчылыгын ыллыа диэн кинини буруйдуур, эһэр наадагыгар „Правда“ хаһыакка үтүө буолан ыстатыйа бэчээтталларттарэ, ону КХ ыйыта диэбитэ. Саха дьонун башаараччылар“ диэн баалкылаан буруйдаабыта ол түмүгэр — үһү киниэ тойонучан олорбута”, — диэн

Итиктэн салгыы Гаврил Дмитриевич: „Күн төбөлөөх, итии сүрэхтээх, сайаас санаалаах, амарах майгылаах Сээркээн Сэһэн кырдыгас 80 сааһыгар сылдьан, аны республика үлэһит дьонугар өлбөт-сүппэт үтүө сүбэни сүбэлээн, ачыктыабыт наадаттан аһы-үөлү дэпэтэргэ — бурдугу ыйарга. Сирин онорорго, байатинан оройуоннары кэрийэ сылдьан кэлсээн, икки томнаах кинигэтин таһаартаран, тылын ылынарар, саха бурдугар Ассоциация тэриппэк, абыраллаах биһир улуу дьылааны сабапачан баран барда”, — диэн адыас бһар кырдыгы эппитэ.

Санаан да көрдөххө, бурдуктаах норуот олобуун уйгутун чикник оностор, бурдук баар буоллабына, ас-үөл дэлэйэр, нуучалыы эттэххэ, „хлеб-едем голод“, суһуу, көтөр итиитэ төрдүгүн көтөбүлүүтэ — бурдуктаах буолууга сытар. Биһиги үгүспүт профессор Г.П. Башарин ити кэскиллээх айыу-санааны научнайдык ырытан биэрбитэ судаарыстыбаннай дыһаппа быһыытынан олохсуйуох курдук буолан иһэн, хомойуох иһин, симэлийэн хаалбыт курдук Кизн нэлэмэн бааһыналаага сирин хорутар тыраахтар тыһаабатаага ыраатта, хаарыаннаах солонмут урукку бааһыналар сирдэрэ тостон, эрбаниһинэн саба үүнэн, бырабыллан туралларын үгүстүк, арааһа, харааста көрөн эрдэбэ буолуо оноробун Дьыһинэн эттэххэ, Г.П. Башарин олоххо киһиэр идеяны историк быһыыгынан научнайдык быһааран, сирин оноруу историктын ырылыччы ырытан уонна ону публицистическай этиипэринэн биэргэтэн биэрбитин билигин сатаан туһана иликитит дуу дии саныбын.

Историк Г.П. Башарин көтөхпүт уонна ону наукаан биэргэппит санаалара ити этэрбитинэн эрэ бүппэтэбэ. Калар калыкка ыччаппыт бу учуонай Г.П. Башаринолобун тигэх сылларыгар чолчу туох хайысхалаах болпуруска үлэһэбитай диэн ыйытар түгэннэригэр Г.Д. Ефимов „Атааннаһыны аччатарга омуктаһыны ууратарга, борууктаһыны болсорго, этиспакка-охсуспакка, атыах омуктар зыппазхтик олоруохха диэн доһордоһууну туругурдарга, 360 сылы үчүгүйдик баһаитиригэ туруулаһа сылдьан, үлэтин үгэнигар өлөн туораата”, — диэн этиитинэн хоруудуохпун соһ. Ити курдук, Гаврил Дмитриевич Ефимов кырдыгас Чурапчы дьонун-сэргэтин аатыттан, тус байэтин уонна доһордоһуу Константин Дмитриевич Потапов, фронтовик, Өрөспүүбүлүкэ үтүөлээх учуутала Николай Саввич Соловьев, Анастасия Иннокентьевна Сивцева (Мытыйыкы кыһа) аяттарыттан Георгий Прокопьевич Башаринныын быраастыылаһар тылын ити курдук ис хоһоонноох, уйадыһан эппитэ — муус устэр 18 күнүгэр 1992 сыллаахха.

„Торжествэ правды“ диэн ыстатыйанан СГУ доцена, филологическай наука кандидата Кыдана Иванова Платонова суруйбут бу ыстатыйата уһуллук болломтобо ылыллыахтаах, таабы диэтэххэ, кини хэргэн кини быһыытынан, Г.П. Башарин олобун бары түһүлүлээх-тахсыппаах, ыгыылаах түгэнкирик тэннэ үлэһитбит, олоһонун-урууланан, кини хаянын тэниппит, кини аатын-суолун кыаба тийэринэн көмүскэспит, Г.П. Башаринга кэлмичи кэмкэ даһаны саба түһээчиллэргэ сөптөөх хэрданы ыстатыйаларын, публичнай тыл этиилэригэр даһаны биэрбит,

ону сурукка-бичиккэ киллэрбит, кинигэлэринэн таһаартарбыт үтүөкүннээх, кырдыксыт, сүрдээх туһуурдаах, зыбэс-сайаас, сүрдээх аһыныгас кини этэ дириги бары өттүнэн оруннаах.

К.И. Платонова чолчу чакчылары олус сөпкө ыйар: „10 сентября 1943 года состоялась защита в институте истории АН ССР, которая, по отзывам, прошла успешно”. — диэн Г.П. Башарин „Черновых набросков о Кулаковском, Софронове, Неустроеве” рукописиһыгар тирээринэн диссертациятын суруйан көмүскээбит күнүн-дьылын чолчу ыйар (көр кинигэ — 31 стр.).

Г.П. Башарин диссертациятын сигиһиһээхтик көмүскээһинэ саха оччоттоду интеллигенциятын, учууталлары-санааларын-оноолорун көтөхпүтэ, саха сирин уһук оройуоннарыттан кытары үлэһит дьон-аймах кини бу суолталаах кинигэти туспа тирэһиһан бэчээттанэн тахсарыгар эрэллэрин биллэрбиттэрэ. Ол дылуур үтүө холобурунан Семен Петрович Данилов, кэлпн норуодунай поэт, Горькай аатынан бириэмийэ лауреата, Г.П. Башаринга ити кэмкэ көрдөһөн суруйбут суруга ити этэрбитин ырылыччы көрдөрөр Семен Данилов. „Уважаемый Георгий Прокопьевич! Я прошу тебя об одном, одолжи, пожалуйста, черновые наброски диссертации о Кулаковском, Софронове, Неустроеве. Мне они необходимы для работы на курсах учителей. Пожалуйста, пошли Васей. Надеюсь, что пошлешь Заверьяю, что не замараю, не порву. Возвращу. Пожалуйста, пошли Семен Данилов. 1 марта, 1944 г. (перевод на русский язык Платоновой К.И.).

Бу дыбуус суругар Семен Петрович Данилов үстэ „баһаарыста” диэн тылы туттар уонка төһүөрүм диэн эрэннэрэр. Дьэ, кыһаппа дии, диссертация харатын көрдүүрээ! Ол курдук улаханбыт наадыһаахтаабыт за, Семен Петрович барахсан! Ити өссө биһир өрүтү кэрэһилиир дии саныбын — кинилэр истин доһордоһууларын, баһыпайы ыт диһр кинигэ Георгий Прокопьевич биһиргэ төрөөбүт инитэ этэ (көр кинигэ 33 стр.).

Кыдана Иванова Платонова: „Многочисленные якутские реалисты просветителя (из истории общественной мысли дореволюционной Якутии)“ была изъята из обращения как антинаучная, антимарксистская, буржуазно-националистическая и предана сожжению. В связи с этим, до сегодняшнего дня книга представляла библиографическую редкость.

В 1993 году в ЯГУ была организована выставка посвященная научной, педагогической и общественной деятельности Г.П. Башарина. В университетской библиотеке сохранился всего один экземпляр Библиотекари, боясь потерять книгу, выставили ксерокопии обложки „Трех реалистов” и только в первый день — оригинал (и то под охраной дежурного)”, — диэн бэлиэтээх этиитэ кырдыктаах саха интеллигенцията бу кинигэни ыткытыра итиктэн даһаны дьэһээхтик көстөр. Ааспыт үйэбит 40-50 сылларынаабы С.А. Бордонская ыспыраалкатын, „Правда” диэн Сэбиэскэй Соһуус Коммунистическай партиятын Кини кэммитин хаһыатыгар С.Борисов, А.Сурков, Л.Климович бэчээттэтэн таһаартыт ыстатыйалара, Н.Канаев, Г.Ефремов уонна Г.Тихонов хайдах

курдук хэрэһэ суох быһыылаһан наука кинигэтигэр Г.П. Башаринга саба түспүтүгэр, аккритицигэрин саба түспүтүгэр, кинигэтигэр саба тыллаах барыта билэр. Кинигэтигэр сирэйэ-хараба суох кэбилэниилэрэ уһаабатаа, кыһайтарбытара. Ол А.Петросян „Споры о наследстве” диэн „Знамя” сурунаалга кинигэтигэр суруйбут ыстатыйата хамусканин сана балалатын аспыта. Кырдык өрөгөйдөөбүтэ.

Ол эрээри куһаҥан сымала курдук сыстан баран арааһан биэрээччигэ суох. 50-с сыллар кэниһэригэр 39 сыл буолан баран, профессор Г.П. Башарин научнай үлэһитин тула сана айдаан күөрэс тына түспүтэ В кини буолан, ол иһигэр Гаврил Гаврилович Окороков Егор Сидоров ССРС Президиэ Михаил Горбачевка уонна ССРС Үрдүкү Сэбиэтин бэрэссэдээтэлигэр А.Лукияновка — профессор Г.П. Башарин Социалистическай Үлэ Геройун үрдүк аата түһэриллэн эрэрин истэннэр ону туормастаһар туһуттан үнсүү суругу киллэрбиттэрэ. Ити үлүгүрдээх хара баһыры өйүһүн дылулурунан энкилэ суох суруллубут научнай үлэһитинэн солообут Г.П. Башарин курдук кини Доһуу үрдүк сыһаанылар түһэриллэр буолбутун жьүдүу баһайдык харгыстааһыны скуруу кини айыгар хайдах да баппат үөрэх-хаар баһае дьонно Егор Сидоров, Гаврил Окороков өйдөөбөтөхтөрө итинник кэл-дэһэр суолта туруммуттара дьэ, сүрэ бэрт-буолбатах дуо?

Кыдана Платонова салгыы бу дьон суруктарыгар, абаттар үнсүүлэригэр диэххэ дуу, баар чакчыны уларытан-тэлэритэн суруйбуттарын саралыы тардарыгар бу курдук ис хоһоонноох бэлиэтээһини онорбута бу үнсүү сурук ис хоһоонун өйдүүрбүтүгэр кыабы биэрэр. „Не останавливаясь на подробностях, вымучденно упомянуть еще один критический труд, чтобы показать субъективный, конъюнктурный характер писем. Отрывок из письма „Возьмем другую работу „История аграрных отношений в Якутии”, которые сторонники автора называли капитальной. По этой работе автор вторично защитил докторскую диссертацию. Первый оппонент, выдающийся русский ученый А.И. Андреев дал ей такую оценку, что она недостойна даже присвоения ее автору кандидатской степени.”

Оставим это на совести написавшего эти строки. Истина же другая. Она гласит словами самого А.И. Андреева, сказанными им на защите. „Принимая во внимание многолетние труды Г.П. Башарина над темой исследования и его известные достижения в разработке этой темы, я не возражаю бы, если бы Г.П. Башарину была присвоена ученая степень кандидата исторических наук”, — диэн бу биллэрээх учуонай дыһуннаах этиитин Г.П. Башаринга үтүөнү санаабатах дьон хайдах курдук тохурутан, дыһа кулгааһар. Доһуу салалтатын үрдүк дуһунастаах дьонугар тиздэллэрин дьон-сэргэ өйдөөтүн, биллэн диэн итинник холобурдары тэһни тутан көрөргө бу этиитинэн Кыдана Платонова бүгүнтү аабааччыга кыабы дьин кырдыгынан кэспирик ордордобо (көр кинигэ — 36 стр.).

Сэмэн ТУМАТ.

(Салгыыта бэчээттинэ. Иннин „Сана олох” хаһыат 70 № -гэр көр.)

Исписэлиис тырыбыната

Тыа сиригэр сир боппуруоһа күүскэ турар

Бүгүнкү «Исписэлиис тырыбыната» рубрика
 Чурапчы улуунун дьаһалтатын хамсаабат баайы-дуолу салайар кэмтиэт (КУМИ) бэрэссэдээтэлэ Рустам Данилов ыалдьытыыр.

Угүө күнүнэн, Рустам Романович! Бэйэбит туһунан кылгастык билиһиннэрин эрэ.

Дорообо, мин 2002 сыллаахха С.К. Макаров аатынан Чурапчытаабы гимназияны бүтэрбитим. 2008 сыллаахха М.К. Аммосов аатынан Дьокуускайдаабы Судаарыстыбаннай университет физико-технической үнүстүүтүн үөрэнэн бүтэрбитим. Ол кэнниттэн Дьокуускай куоракка икки сыл үлэлээбитим. Онтон манна, Чурапчытаабы КУМИ-га исписэлиинэн үлэли кирибитим. 2016 сыллаахха бу тэрилтэ бэрэссэдээтэлинэн анаммытым. Кэргэннээхпин, үс оҕолоохпун, үһүн уолаттар. Икки улахан уолум С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатыгар алын кылааска үөрэнэллэр.

А а б а а ч ч ы л а р г а
 тэрилтэн үлэтин-хамнаһын, туһунан, чуолаан быйыл туох уларыылар буолбуттарын, мань тэнэ сүрүн болжомто туохха уурулларын туһунан сырдат эрэ.

Биһиги тэрилтэбит икки хайысханан үлэлиир — сир (земельнай) уонна хамсаабат баай-дуол (имущественнай). Кэлэтиипэр 21 үлэһиттээхпин. 2019 сылга биер

уларыыбытынан нэһиликтэр землеустроителлэрэ биһиги тэрилтэбит иһинэн киерэн үлэлиир буоллулар. Онон 21 үлэһиттээхпиттэн 17-тэ землеустроитель.

Сүрүн абээһинэспит — сир боппуруостара. 2011 сылтан үстэн элбэх оҕолоох ыалга сир түнэтэбит. Билинни туругунан, 1111 сайабылыаннаа киерэн турар. Олортон 580 элбэх оҕолоох ыал учаастак ылбыта. Ол курдук, Чурапчы нэһиликтэр былырын Тумуһахтаах алааска 105 учаастагы биэрбиппит. Быйыл Садымаба 140 учаастагы түнэттибит. Эһиил, былаан быһытынан, эргэ куораттыр айан суолугар 120 учаастагы биэриэхтээхпит. Олорор дьыста суохтар дьон нэһилиэк учуотугар турар буоллахтарына, быһалы, учарата суох сир ылаптар. Ол курдук, быйыл 38 киһи ылла. Уопсайынан, 2021 сылга дьэри учаракка турар ылаптарга барыларга сир биэриэхтээхпит. Элбэх оҕолоохторго сир биэрэр буоллахпытына, онно суоллаах уонна уоттардыллыбыт буолуохтаах. Маныаха нэһилиэк дьаһалтата үбү көрүөхтээх. Онуоха нэһилиэккэ барытыгар харчы тийбэт. Холобур, быйыл эргэ айан суолугар баар учаастактары биэрэргэ докумуоннарын бэлэмнээбиппит, ол эрэри уота суох буолан тохтоон турар. Быйыл Садымаба уоттаах, гаастаах учаастактар бириллбиттэрэ.

Элбэх оҕолоохторго, кыаммат аранбаа учаастак ылаптарыгар туох баар докумуоннарын барытын онорон биэрэбит. Ол эбэтэр, кадастровай лааспардарын, межевой былааны толоробут. Маны улуус үбүлүүр. Былырын 1,5 мөл. солк. көрүллүбүтэ, оттон быйыл 400 тыһ. солк. тырыллыбыта.

Быйыл сайын 2013-14 сс. учаракка турбут дьон төлөпүүннэрин нүөмэрдэрэ уларытан хаалан, күн аайы биэсти-алталы киһини була-була сибээскэ тахсан, жеребьевканы тартаран, учаастак биэртэлээтибит. Иккис сүрүн боппуруоспутунан — сир аукционна таһаары буолар

Былырынныттан сабалаан, аэропорт территориятыгар 200 тыһ. солкуобайга 74 учаастагы атыга таһаарыппыттан, 26 учаастагы атылааспыттар. Онтон быйыл сыл аңаарын иһигэр биер да киһи атылаһаары биллибэтэ, ол иһин хамыһыйанан көрөн, атырдыах ыйыгар буолбут аукционна 48 учаастагы 100 тыһ. солкуобайга түһэрэн, атыга таһаарыппыт. Барыта 6 киһи ылла. Билигин даҕаны аэропорт территориятыгар учаастактары атылы олобобут.

Чурапчы нэһиликтэригэр учаастактары босхо туһаналларыгар биэрэбит. Быйыл уопсайа 42 учаастагы ыллылар.

Уһук Илинни гектар бырагырааманан сир ыларга Чурапчы улуунун үрдүнэн 858 киһи сайабылыаннаа суруйда. Нэһиликтэртэн саамай элбэх көрдөрүүлээх Хатылы нэһилиэгэ — 50 киһи. Оттон Одьулуунна 21 киһи суруйда уонна атын нэһиликтэр салгыы кыччаан иһэллэр. Бу бырагырааманан 554 учаастак бириллэнэ. Уһук Илинни гектары үксүн салгы ииттэргэ бааза туттаары, ооруот аһын опордорго туһанаары ылаптар.

Өссө биер сүрүн үлэбитинэн оттуур ходоһалары докумуоннаһын буолар. Быйылгы туругунан, улуус үрдүнэн 68%-н толордубут. Ол эбэтэр, ходоһалаах дьон урукку докумуоннаах кэлэн, сайабылыаннаа суруйаллар. Салгыы кадастровай докумуону, регистрацияны онорон биэрэбит. Маны сэргэ быйылгыттан оттуур ходоһалары 2 ГИС каартада киллэрэ олобобут. Оччоҕо эһиилгиттэн ким ханна оттуура биһизкэ бырагыраамаа киерэн үчүгэйдик көстүөбүт. Билигин 4 эрэ нэһилиэк толору киерэн турар.

Оттуур ходоһа арендатын нэһиликтэр почта нөһүө, оттон Чурапчы нэһилигин олохтоохторо сбербаан нөһүө төлүүллэр. Оттуур ходоһа 1 ГА сирэ биер сылга 229, 60 солкуобай буолан турар.

Улахан уларыыбытынан кадастровай сыаналар үрдээһиннэрэ буолар. Быйыл аптынны ыйга

СӨ Бырабылалыстыбата сыана уларыытын биэргэтиэхтээх. Кадастровай сыана төһө буолбутун олохтоохтор «Росреестр» сайытыгар киерэн көрүөхтэрин сөл. Уон сыл иһигэр сыана үс төгүл улааппыт эбит. Холобур, оттуур ходоһа 2008 сыллаахха 868 солкуобай, 2014 сыллаахха 3280 солк., оттон быйыл былаанынан уларыар буоллабына, 9800 солк. тийэр.

Хамсаабат баай-дуол боппуруостарыгар киердэххэ, 26 дьыссаакка, оскуолаларга барытыгар инвентаризация ытабыт. Олохтоох баайы-дуолу көрөн, миэстэтигэр аакта толоробут.

Маны таһынан балаансаттан тахсыбыт тизхынкэни-массынанан, тыраахтары аукцион нөһүө атыга таһаарыт. Быйыл 7 тизхынкэни атылаатыбыт.

Быйыл сыбаалка боппуруоһугар күүскэ үлэлээтибит. Улуус үрдүнэн 21 сыбаалканы докумуонунан «тыа хаһаайыстыбатыгар анаммыт сиртэн» (земля сельскохозяйодия) бырамыысыланнас сиригэр көһөрдүбүт. Онон сыбаалкаларбыт 100% оноһуллан тураллар.

2019 сылга 288 аренда оноһулунна. Быйыл 66 киһи арендаан туттубут учаастагын бэйэлэрин бас билиитигэр ылла.

Биһиги тэрилтэбитигэр сана сүүрээһинэн «Барс» бырагыраама буолар. Бу бырагыраама өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн үс эрэ улууска үлэлиир. Манна туох баар үбү-баайы испиһэктээн киллэрэбит. Оччоҕо аренда сыанатын бэйэтэ суоттуур, ааҕар, квитанция таһааран биэрэр. Туһанааччылар баанга төлөөхтөрүнэ, бырагыраамаа төлөөбүтүн туһунан көстөн кэлэр.

Күһүн хас биердэи нэһилиэккэ оттуур сирдэрин кэрийэн, оттообуттарын, оттооботохторун бэрэбизиркэпийбит, аакта толоробут.

Рустам Романович,
 кэпсээһин иһин махтал! Эһизкэ таһаарылаах үлэни, дьоллоох олоҕу баҕарабыт.

Марфа ПЕТРОВА.

Айар ытык

КУҢУНҢУ БУЛТ

Күрэх буолар күннэрин
 Кэтэһэбин долгуйа,
 Көмүс күһүн сарыалын
 Көмүс дуйдаах күлүмүн.
 Дьикти күнүгэ талаһан,
 Дьулуһуобум инники,
 Дьулуһуобум хаамыабым
 Доботторбун кытары.
 Күрэх дьикти алыба
 Көтүттэбэ үрдүгүн,
 Көтөбүт кыыдамныыр
 Көмүс дуйун көрдөрөн.
 Курун ойуур иһигэр
 Кудьус тыастан соһуйан,
 Куобах кыылбыт ойуолуур,
 Күрэх дьонун көбүтүн.

КЫТАЛЫКТАР

Кындьа манан кыталыктар
 Күннээх күнүм кэрэпэрин
 Кылырай ыраах халлаантан
 Күөйэ көтөн кэлэһинэр,
 Кылыкынай куоластарынан
 Кылыһахтыы кыныкыһанан,
 Кынаттарын даллатан,
 Кырдал сирбэр түстүлэр.
 Өрүкүгэ долгуйан,
 Өрүсүгэ хамсаамыым,
 Өрө тэллүт сүрэхпин
 Уоскутаммын сипсийим.
 Саха кэрэ кыргыттарын
 Санаам сирдык сарыалын
 Наһыл намчы бэйэлэрин
 Илэ көрөр курдуктун.

ОТОН УГА — ТУЛАБАР

Кытархай өгүнэн тулалаан,
 Кытара кыыстаба отонум,
 Кыт-кыра бэйэтэ угуйан,
 Каллэбим бу манна үргээр.
 Кытыга иһиппин толоруом,
 Кытархай өгүнэн өлөмнүк.
 Күн уота сырдаттар отоммун
 Кимиллэх собуустук ылгыахха
 Бэрт дьолун ас — отонум,
 Баардаахха тосхоттор дэлэйдик.
 Баһыллар кэриэтэ үрээһинин,
 Биздэрэ иһиппин толордум,
 Манньыйбыт сирэйбин көрүөххүт,
 Мичээрдир харахпын сөбүөххүт,
 Ырыа тыл матыыба ылланыа,
 Сэбирдэх суугунун кытары.

КӨМҮС КУҢУН САРСЫАРДАТА

Көмүс күһүн сарсыардата,
 Күннээх күнүм сарданата —
 Кылыар намчы сэбирдэхтэр
 Көтө-дайа сиргэ тохтор.
 Көмүс күһүн кэрэтин
 Кэрэ кыыска холуубун,
 Намылыһан, нэскыһан,
 Нуобалдьыга хамсырын.
 Дьикти сүүрэн илгийэн,
 Долгуйаммын ылабын,
 Хоһоон тылын сүүйүммин
 Хоһооннорбор тустарбин.
 Кэрэ кэмим кэрэһитэ
 Көмүс күһүн баярхан
 Килбик кыыстыы кэмчизрийэн,
 Көһүннэбэ кэрэтиэн!

САҢАРБЫТ СЭБИРДЭХ

Саһарбыт сэбирдэх лабааттан
 Тэлээр көтөхтүүр наһыллык,
 Сир ийэ тэлгэнэр чараастык,
 Кытархай, саһархай өгүнөнөн,
 Хатынмыт нуобайар, нэскыһар
 Көмүскэ сууламмыт бэйэтэ
 Ааттаһыт кэрэһитэ далбаатыр,
 Кэлэр кэм төһөрүө дьыбыттии.
 Хатыннаах чаранмыт тулата
 Хараастан, иһийэн тураахтыыр,
 Арыт тыал илгийэр салгына
 Күһүгү күммүтүн санатар.
 Дьыбардаах кизһээнги кэмнэргэ
 Уут туман күөлбүтүн туһаардыа,
 Дьаһаайбыт бэйэбит титирээн,
 Кутаа уот сылааһын санаахпыт.

Иннокентий ИЛЛАРИОНОВ.
 Ааптар уруһуйдара.

КУҢУН

Күһүммүт кэрэтин көрдөрөн,
 Кытархай сэбирдэх тэлээрэр,
 Күн көмүс утабын иһэрэн,
 Көмүстүү күндээрэн ыһыллар.
 Көрүгө дьиктигэ олуһун,
 Көһүлүк хаамарга чэбэрин,
 Сүһүмнүүр күн уота уоскуйан,
 Сылаастык илгийэр издэстэр
 Сылыһалар, кэриһилэр, хоннохтор
 Саһархай өгүнэн симэһэн,
 Долгуйар көстүүнү айаннар,
 Долгуйа, сонурбуу көрөбүн.
 Эн хаамыһы, долгуран чуумпуга
 Айылба кэрэтин көрөһүн,
 Айыһыт алаһытаах оһуорун
 Эн манна көрүөбүт сөбөһүнүн.

ТЦТР ПОДКЛЮЧИ
ИНТЕРНЕТДОМАШНИЙ
ОТ ТЦТР15
Мбит/сВыгодные
ТАРИФЫ
от 1 400 руб.Установка
оборудования

WWW.TCTR.RU

Информация
для подключения:

ул. Красильникова, 67Б

8 (924) 873-25-68

8 (964) 421-81-38

**Извещение о проведении открытого аукциона
по продаже права на заключение договора купли
продажи земельных участков**

Организатор: МКУ «Комитет по управлению муниципальным имуществом» МО «Чурапчинский улус (район)»

ЛОТЫ: 42 земельных участков на районе «Учителей»

Ознакомиться с информацией можно на сайте: <https://mo-churapchinsky.sakha.gov.ru/>

Или по адресу: с. Чурапча, ул. Карла Маркса, д. 21.

Размер задатка: 20% от начальной цены.

Период приема заявок: 23 сентября – 23 октября 2019 г.

Дата, время и место проведения аукциона: 30 октября 2019 г., 14:00 по местному времени, с. Чурапча, ул. Ленина, д. 41.

Биир дойдулаахпыт, Чакыр нэһилигин Бочуоттаах олохтообо, РФ норуот үөрэбэриитин туйгуна, педагогическай үлэ бэтэрээнэ

ФЛЕГОНТОВ Егор Алексеевич

олохтон туораабытынан, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас дьонугар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Эрилик Эристиин аатынан Чакыр орто оскуолатын кэлэктиибэ.

Күндү убайбыт, таайбыт, Сылан нэһилигин Бочуоттаах олохтообо

МАКАРОВ Афанасий Васильевич

бу дьыл балаҕан ыйын 15 күнүгэр эмискэ ыалдьан олохтон туораабытынан, кыргыттарыгар Валентина Афанасьевна, Саргылана Афанасьевна, уолаттарыгар Афанасий Афанасьевичка, Василий Афанасьевичка, сиэннэригэр, кийиитигэр, күтүөттэригэр дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчыттан Макаровтар, Павловтар, Пономаревтар.

Тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ

СТРУЧКОВА Елена Кириковна

ыараханлык ыалдьан олохтон туораабытынан, бииргэ үлэлиир каллэбэтигэр Федора Николаевна Никоноровага дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Мындабаайтаабы "Ымыы" уһууаан кэлэктиибэ, улуустаабы үөрэх салалтатын кэлэктиибэ, идэлээх сойуустарын кэммитэ.

Чурапчы нэһилигин олохтообо, Мелиорация тэрилтэтин бэтэрээнэ

МАКАРОВ Петр Петрович

ыараханлык ыалдьан олохтон туораабытынан, ытыктыыр сакастыгыгар, педагогическай үлэ бэтэрээнигэр Кладкина Дария Петровнага дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчыттан Феоктистовтар, Герасимовтар, Светлана Кладкина, Дьокуускайтан Дмитрий, Татьяна Кладкинна.

КҮНДҮ КИҢИБИТИН СУОХТУУБУТ...

Соловьев нэһилигин төрүт олохтообун, улахан дьиз кэргэн тапталлаах ийэтин, эбэтин, багытыбын, эдьийбитин, үлэ бэтэрээнин, Чурапчы улуунун «Сцена бэтэрээнэ» бэлиэ хаһаайкатын, Соловьев нэһилигин Бастаах, Иккис уонна Уһус Ынырылаах сэбиэтин дьокутаатын, нэһилиэк бибилиэтигэрин ИУСТИНОВА Галина Константиновнаны атырдьах ыйын 10 күнүгэр ыарахан ыарыыттан, олох куустээх санаалаах, ыарахаттары тулуйар, санаабытын, былааннаабытын толорон тэйэр, үлэбэ бэринилээх, кизэн билиилээх, өйдөөх, өссө да айа-тута сылдыар кэмигэр сөптөөх суһал көмө оңһуллубакка, өрөспүүбүлүкэ багыһатыгар хойутаан кириэн, бу ыар ыарыы кыйтарбакка, күндү киһибитин күн сириттэн соһуччу, хойомтолоохтук сүтэрдэбит, куоттардыбыт.

Биһиги Галыбыт, Галинкабыт 1965 сыллаахха алтынньы 25 күнүгэр эдьийбитигэр, эбэбитигэр Анна Иннокентьевна Иустиновага иккис обонон күн сирин көрбүтэ.

Эдьийин Настааны күтүөтүн Уйбаан Сергеевтар дьиз кэргэттэрин, биһигини кытары өр сылларга энээрдээн, өйөһөн бииргэ олоһуллубут Галы ыра эрдээттен чобуу, чуолкай тыллаах кыыс салайар, түмэр дьобурдаах этэ. Чугастаабы аймах оҕолорун мунньан, дорбонноохтук хоһоон ааҕарга үөрэтэрэ. Кинигэни таптаан, экирэтэһин ааҕара, сөбүлээбит кинигэтин бүтэрэ охсоору, түүннэри банаардана - банаардана суорбанын аныгар ааҕара.

1973 сыллаахха Соловьев абыс кылаастаах оскуолатыгар бастаах кылааска үөрэнэ кирибэтэ. Оскуолаба үөрэнэ сылдьан октябренок, пионер комсомол үрдүк аатын чиэстээхтик сүкпүтэ. 1983 сыллаахха Хатылы орто оскуолатын бүтэрэн, комсомольскай путевканы төрөөбүт нэһилигэр «Субуруускай» соххуос «Соловьев» отделениетыгар «Юность» ыччат - комсомольскай ферматыгар ыаньыксытынан үлэтин сабалаабыта. Онно үлэли сырыттабына, үлэтигэр үрдүк көрдөрүүлээх, уопастыбаннай олоххо актыыбынай позициялаах кыһы «Юность» ыччат - комсомольскай ферматыгар комсорунан таптыгыта.

Ыччаттыр сылларыттан Галина конференстыр дьобура биллэн, үгүс гастролларга Амма, Таатта, Чурапчы оройуоннарынан сылдьыта. Ол сылдьыбыт сылларын олоһун биир кэрэ, дьоллоох кэмнэн ааҕара, үгүс көрдүүстээх туганнари кэлсиирэ, күлүлэрэ, саргахситар. 1986-87 сылларга Мындабаайыга Кыстык Кугада дьыосаанка үлэлээбитэ.

1987 сыллаахха ийэ буолар дьолу билэн, бастаах уопун Сашаны күн сирин көрдөрбүтэ, дойдутугар кэпэн олохсуйбута. Онтон мааны кыһыны Аниотаны оҕолонор, эбэтин аатын билэбитэ. 1994 сыллаахха аһээхэйин Артему оҕолонмута 1992 сылтан 1997 сылга диэри Соловьев орто оскуолатыгар техүлэһитинэн үлэлээбитэ.

1997 сыллаахтан кулуупка уус-уран салайааччынан ананан үлэлээбитэ. Араас элбэх дьаһаллар, кэсирдэр, бэстибээллэр ыһыллаллара. Онно барытыгар биһиги Галыбыт сүүрэн-көтөн, тэрийэн, сценарийдарын суруйан, дьону тылыгар ылыннанан, бэйэтэ салайан ыгытара Улууска ыһыллар дьаһалларга, кэсирдэргэ, бэстибээллэргэ ынырыллан ведущайдыра. Кулуупка уус-уран салайааччынан үлэлиир кэмигэр артыыс талаана арыллыбыта, драмаларга, пьесаларга, сценкаларга ороолун табыллан, итэбэтиллээхтик толорорго. Улуустаабы көрүү куонкуруттар «Оҕоҕо баҕарабыт» кэмиздэһиини туруоран, Соловьев нэһилиэгэ бастаабыта. Ону таһынан биир баар-суох нэһилиэк, улуус ырыаһыта сүүрэн-көтөн, докумунун ситиһэн, «Саха сирин култууратын туйгуна» ааты ыларын ситиспитэ. Онтон олус үөрбүтэ-көппүтэ баара.

«Таастаах» түүлбэни салайан, нэһилиэккэ араас ыспартыыбынай курактарга, кэсирдэргэ кыттан, дьонун кытыннанан, көбүлээн куруук инники күөһүгэ сылдьаллара. Түүлбэтин туһугар олус кыһаллара. Ис-иһиттэн ылсан үлэлиирэ.

2 0 0 3

сыллаахха Дьокуускайдаагы култуура колледжыгар бибилиэтигэр идэтигэр үөрэтэр салаага үөрэммитэ. 3 сылын бу үөрэбин ситиһилээхтик үөрэнэн бүтэрэн, Улан-Удэ Илин Сибирдээби

култуура академиятыгар кэтэхтэн үөрэнэн, бибилиэтигэр-библиограф идэтин баһылаабыта Чурапчы улуунун киин бибилиэтигэрин Мырылатаагы филиалыгар сэбиэдиссэйинэн олоһун тигэх күннэригэр диэри таһаарылаахтык үлэлээбитэ.

Олохпут тутула уларыйан, нэһилиэккэ бэйэни салайыны киирбитинэн, Таастаах түүлбэттэн дьокутаатынан талыллан, 1-кы, 2-с, 3-с ынырылаах Сэбиэккэ нэһилиэк сайдарын туһугар таһаарылаахтык үлэлээпитэ.

Олохпут уларыйылаах, түһүүлээх-тахсылаах кэмигэр, 2008 сыллаахха, Коммунистическай партия кэккэтигэр баҕа өтүкэн киирбитэ, бу партияттан нэһилиэк быһбардыр хамыһыатын чилиэнинэн үлэлээбитэ.

2013 сыллаахха, нэһилиэккэ, улууска култуура эйгэтигэр ситиһилээхтик үлэлээбитэ сыаналанан, «Сцена бэтэрээнэ» үрдүк аат инэриллибитэ. Дьонугар-сэргэтигэр үөрүүтүн үлэстэн, Айар киһэтин тэрийэн олус үөрбүтэ догуйбута.

2019 сыллаахха муус устар 30 күнүгэр үлэ бэтэрээнэ буолбута.

Ыһыллар быһбардарга КПРО аатыттан, оскуоланы бүтэрэр оҕолор биир кэлим эксэммэни туттаралларыгар солбуллубат кэтэпчи этэ.

Галина Константиновна өссө биир талааннааҕа. Ол курдук, нэһилиэк олохтоохторун үөрүүлээх бырааһынньыктарын, малааһыннарын, урууларын салайан тамадаалыра, үөрдэрэ-көтүтэрэ, сынньатара Ынырылаан элбэх сиргэ бырааһынньыктары тэрийбитэ.

Бары аймактарыгар, чугас дьонугар олус кыһаллара. Куруутун бастааһын көмөҕө кэлэрэ. Сүрдээх уйан, аһаҕас, аһыныгас дууһалааҕа, кыайыгас-хотугас, түргэн-тарбан туттунуулааҕа. Аймактарын оҕолоругар барыларыгар тапталлаах эдьий этэ. Ыраактан айаннаан кэлээт, нэһилэ чэйдээт, «илин уопсайга» тийэн эдьийдэригэр сылпатан, маанылатан кэлэллэрэ. Биһигини кытта, Эдьийин Настаалаагы кытта куруутун бииргэ булчуһан олоһубут буолан, бииргэ төрөөбүт курдук, бэйэ-бэйэбитин суохтаһарбыт санаһарбыт, ахтыһарбыт.

Галина Константиновна икки улахан оҕолорун Сашаны, Аниотаны ыал оҕортоон, дьизлээн, олохторун суолугар эрэллээхтик үктэннэрдэ, эбэ буолар дьолун биллэ. Күнэ-ыйа сиэннэриттэн тахсара. Сиэннэрин туһунан кэлсиригэр сирэйдийн-харахтын сырдыыра, дьоллоноро, Саамай кыратын Артемун туһугар куруук догуйара, ахтара, эрэнэрэ.

Төрөөбүт дойдутун Мырылатын, Кыыс Амматын, Тэйэр Хайатын наһаа ытыктыыра, сүгүрүйэрэ, таптыыра. Ханна да бардабына, уһаабакка, тэһийбэккэ, ахтан аҕай кэлэрэ. Айылҕага сыйдыарын, сир астыырын, сөүгөлүүрүн сөбүлүүрө.

Эдьийбит, балтыбыт, ийэбит, эбэбит барахсан наһаа эдэр сааһыгар бараахтаата. Номуо бу дьыл, балаҕан ыйын 18 күнүгэр 40 хонугун туолла. Кини ситэ олоһотох олоһун ситтэрэ, оҕолоро салгыһыллар.

Оҕолоро, кийиитэ, күтүөтэ, сиэннэрэ, балтылара, бырааттара, эдьийдэрэ, убайдара, күтүөттэрэ, кийииттэрэ, санаастара.

Кылаабынай арааһтар - Л.В. ГОРОХОВА
Эксплуатир сакитээр, сурук отдела - А.Н. ЗАХАРОВА
Экэммэ, тыа хаһаайыстыбатын отдела - А.М. СЛЕПЦОВ
Кэрэспэдиэн - М.В. ПЕТРОВА
Таһааччы - Н.Д. БУРЦЕВА
Бэһээтэччи - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ

Тэрийэн таһаараччылар: СР
Правительствата, Чурапчы улуунун
«Сага олох» редакция-издательскай
халбоһук автономнай учреждение.
Российскай Федерация Россияналар
СР управлениетыгар 2012 с. кулун тутар
15 күнүгэр регистрацияламмыт нүмэрэ -
ПИ №ТУ14-0238.

Редакция, издатель,
аадырыһа: 678670, Чурапчы
сэл, Карл Маркс уул., 26-а
Телефоннарбыт: редактор -
41-332, отделлар - 41-265,
41-358. E-mail: sanaoloh@
mail.ru, сайт: sanaoloh.ru,
instagram: @sanaoloh

Бэһээккэ саккаас: № 71 (11628)
Кэмигэ: 2 бөл., дьыс
Ахсаана 1050. Халыат сыаната: 15

Даттар суруур матыра сана
редакция-издательскай халбоһук ситиһибэр
буолуоттар. Суруур матыра калыгар
аһаҕас-хотугас эһэстэһиини кыһаллар
бэлэһи сүгүр.

Халыат бэһээккэ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. Бэһээккэ бэриллэр: 16 ч 00 м. «Сага олох» редакция-издательскай халбоһука 19.09.2019 с. офсетка бэһээтэһинэ.
Типография аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл, Карл Маркс уул., 26-а. Индекс: 54907. Халыат нэһилиэгэ иһиттэ: олутурунньука үөһө бэһээтэһинэ тахсар.